

RECENZJE I OMÓWIENIA

STUDIA ELCKIE
8(2006)

G. Ferro Garel, *GREGORIO DI NISSA. L'ESPERIE NZA MISTICA, IL SIMBOLISMO, IL PROGRESSO SPIRITUALE*, Il Leone Verde, Torino 2004, ss. 254.

W swoim opracowaniu autor przedstawił wyniki swoich poszukiwań dotyczących problematyki doświadczeń mistycznych św. Grzegorza z Nyssy.

Praca została podzielona na dwie części, z których pierwsza nosi tytuł: „Koncepcja ontologiczna” a druga – „Postęp duchowy człowieka”. W pierwszej części zostały umieszczone dwa rozdziały, z których pierwszy jest zatytułowany: „Łączność poziomów bytu” a drugi – „Pośrednictwo i stworzenie”.

W tej pierwszej części pracy G. Ferro Garel skupia swą uwagę na wizji rzeczywistości św. Grzegorza z Nyssy w kontekście tradycji platońskiej i doktryn ezoterycznych. Podkreśla łączność ideową z tradycją platońską w postrzeganiu związków istniejących pomiędzy wymiarem zmysłowym i duchowym rzeczywistości oraz wskazuje na ich wzajemne przenikanie. Według autora św. Grzegorz z Nyssy odwołuje się do terminologii oraz przejmuje niektóre idee adoptując je do wymogów doktryny chrześcijańskiej. Autor ukazuje powiązania myśli Nysseńczyka ze stoicyzmem i tradycją platońską.

G. Ferro Garel w drugim rozdziale wskazuje na to, że u św. Grzegorza z Nyssy doktryna o stworzeniu i przekonanie starożytnych myślicieli greckich o pośrednictwie w stworzeniu nie wykluczają się wzajemnie. Taka opinia autora jest w jaskrawym kontraście z hipotezą H. Ursa von Balthazara, który w swoich utworach o Nysseńczyku wykluczył pośrednictwo jako koncepcję niemożliwą do pogodzenia z chrześcijańską doktryną stworzenia świata *ex nihilo*. Według G. Ferro Garela doktryna o stworzeniu nie wskazuje bezpośrednio na odrzucenie idei pośrednictwa. Decydującym argumentem dla autora jest to, jak św. Grzegorz z Nyssy pojmuje ideę uczestniczenia, w której autor dostrzega pewną gradację. Według Nysseńczyka w przestrzeni, która dzieli nas od Nie skończonego Dobra miałyby znajdować się liczne moce, które stanowią o różnym sposobie uczestniczenia Boga we wszechświecie, które w różny sposób ukazują Jego w nim obecność. Autor – w przeciwieństwie do tego, co twierdził Balas – uważa, że w koncepcjach Grzegorza pobrzmiewa idea dialektyki Jeden-wielu, która towarzyszyła refleksjom filozofów (a szczególnie Filona) o pojęciu uczestnictwa.

Autor podkreśla wzajemne relacje zachodzące pomiędzy ontologią i postępowaniem duchowym. Koncepcja postępu duchowego według św. Grzegorza z Nyssy znajduje się pod ewidentnym wpływem jego ontologii. Progres duchowy nie dokonuje się w sposób linearny, lecz poprzez sukcesywne poziomy ściśle ze sobą związane i naznaczone obecnością tej samej rzeczywistości w każdym z nich. Według autora postęp duchowy odzwierciedla ściśle obraz, który był obecny na początku porządkowania rzeczywistości zewnętrznej, którego charakterystyką jest obecność jedynej siły ujawniającej się w wielości poziomów bytu. Nić łącząca stanowi pojęcie uczestniczenia. Tak jak relacja pomiędzy prostotą i jednością natury Boga i różnorodnością bytów duchowych, tak również w kontekście postępu duchowego to samo pojęcie służy Grzegorzowi do połączenia między sobą różnych poziomów wzrostu i obecności jedyne bóstwa w każdym z nich. Autor wskazuje również na ideę, że dusza uczestniczy w Bogu jeszcze przed osiągnięciem wzniosłych celów życia duchowego oraz to, że uczestnictwo w życiu Bożym i odseparowanie się od zła wzajemnie się uzupełniają.

Czwarty rozdział pracy poświęcony jest poznaniu duchowemu. Poznanie rozwija człowiek w łączności z progresem duchowym i oczywiście jest ono zależne od poszczególnych poziomów wzrostu. Według G. Ferro Garela koncepcja Grzegorza skłania się ku penetrowaniu rzeczywistości zmysłowej przez duchową i poprzez przejście poza swoje cielesne ograniczenia, bez konieczności wychodzenia ze stanu, w którym się człowiek znajduje, może wejść w coś innego, lecz czyni to w ten sposób, że wzrok swój koncentruje na wglębie w to, co jest naprawdę i po pozostaje jedyną rzeczywistością. Oczyszczenie serca stanowi warunek konieczny tej lektury „w głąb” rzeczywistości zmysłowej. To poznanie łączy się z tym, które uzyskał człowiek dzięki kontemplacji własnej oczyszczonej duszy.

W swoim opracowaniu G. Ferro Garel podkreśla wzajemne przenikanie poziomów duchowego wzrostu. Asceza i jej owoce są związane ze stanem określanym przez Grzegorza terminem *apatheia* według autora nie stanowią prerogatywy pierwszego poziomu duchowego pojmowanego jako stan odseparowany od pozostałych, lecz przenikają wszystkie pozostałe i są ściśle związane z formacją naszego ciała przenikniętego światłem. Również na poziomach życia duchowego wymiar cielesny pozostaje ciągle fundamentem naszego wzrostu, szczególnie gdy rozwój naszych zdolności duchowych pozostaje w łączności z dobrym użyciem naszych zmysłów i ich oczyszczenia. Nawet ekstaza – według św. Grzegorza z Nyssy – nie może być rozumiana w oddzieleniu od wymiaru cielesności naszego człowieczeństwa. Autor polemizuje z opinią J. Daniélou w tej kwestii wskazując na fakt, że koncepcja Grzegorza nie jest tak schematyczna jak to przedstawiał w swoich publikacjach francuski badacz. Odwołuje się G. Ferro Garel do epizodu z krzakiem gorejącym, który według tradycyjnego schematu był umieszczany na pierwszym poziomie rozwoju du-

chowego człowieka (światło). Według autora epizod ten u Nyssńczyka charakteryzuje całe doświadczenie duchowe człowieka będąc wzrastającym zanurzeniem w rzeczywistość Chrystusa wypełnioną Jego światłem.

Wreszcie konstatuje autor jedną bardzo ważną rzecz dla zrozumienia teologii duchowej u św. Grzegorza, że tajemnica Wcielonego Słowa jest właściwym kryterium jedności poszczególnych poziomów rozwoju duchowego człowieka. Wzajemne przenikanie poziomów duchowych, które realizuje się w Chrystusie pomiędzy poziomem zmysłowym i nadprzyrodzonym staje się paradygmatem wewnętrznej zgodności występującej pomiędzy dwiema tak różnymi rzeczywistościami: zmysłową i intelegibilną. Chrystus jako Wcielony Syn Boży jest zasadą jedności wszystkich poziomów duchowych człowieka. Tajemnica Wcielenia stanowi decydujące kryterium dla naszego człowieczeństwa w postępie duchowym. Te same terminy, którymi św. Grzegorz z Nyssy wyraża doświadczenie szczytu możliwego do osiągnięcia przez człowieka odnoszą się również do uświęcenia zapewnionego naturze ludzkiej poprzez obecność Wcielonego Słowa.

Publikacja jest opatrzona krótką, lecz bardzo specjalistyczną bibliografią pomagającą czytelnikowi pogłębić podejmowane w opracowaniu zagadnienia.

Ks. Stanisław Strękowski